

Lekebergs
kommun

Datum:
2024-05-064-04-24

Fastställd av:
Socialnämnden

Ansvarig tjänsteperson:
Enhetschef Individ- och
familjeomsorgen
Diarienummer:
SN 24-67

Riktlinje för familjerätt

Policy

Program

Plan

>Riktlinje

Regler

Innehåll

1. Inledning	6
<i>Bakgrund.....</i>	<i>6</i>
<i>Syfte och disposition.....</i>	<i>6</i>
<i>Målgrupp</i>	<i>6</i>
<i>Barnrättsperspektiv och barnets bästa</i>	<i>7</i>
<i>Rättskällor.....</i>	<i>7</i>
<i>Lagar.....</i>	<i>7</i>
<i>Föreskrifter och allmänna råd.....</i>	<i>8</i>
<i>Myndighetsinformation, kunskapsstöd och handböcker:.....</i>	<i>8</i>
<i>Kompetens</i>	<i>9</i>
2. Faderskap och föräldraskap	10
<i>Utredning innan barnet är fött.....</i>	<i>10</i>
<i>Digital bekräftelse av föräldraskap</i>	<i>10</i>
<i>Digital bekräftelse av föräldraskap vid assisterad befruktning.....</i>	<i>11</i>
<i>Utredning gällande föräldraskap/faderskap.....</i>	<i>12</i>
<i>Särskilt gällande föräldraskapsutredning för barn som tillkommit genom assisterad befruktning i vissa fall</i>	<i>13</i>
<i>Särskilt gällande surrogatmödraskap.....</i>	<i>13</i>
<i>Utredningsskyldighet saknas</i>	<i>14</i>
<i>Internationella adoptioner.....</i>	<i>14</i>
<i>Assisterad befruktning för ensamstående</i>	<i>14</i>
<i>Diplomatisk immunitet</i>	<i>15</i>
<i>Dödfött eller avlidet barn.....</i>	<i>15</i>
<i>Utreda när utredningsskyldighet saknas.....</i>	<i>15</i>
<i>Ifrågasättande av faderskap/föräldraskap</i>	<i>16</i>
<i>Presumtion.....</i>	<i>16</i>
<i>Bekräftelse</i>	<i>16</i>
<i>Hävande av faderskap/föräldraskap.....</i>	<i>16</i>
3. Barns vårdnad, boende och umgänge	18
<i>Avtal om vårdnad, boende och umgänge</i>	<i>18</i>
<i>Prövning av avtal.....</i>	<i>18</i>
<i>Avtal om vårdnad.....</i>	<i>20</i>
<i>Avtal om boende.....</i>	<i>20</i>
<i>Avtal om umgänge</i>	<i>20</i>
<i>Avtalets form.....</i>	<i>20</i>
<i>Tidsbegränsade avtal</i>	<i>20</i>
<i>Förälder med anknytning till annat land</i>	<i>20</i>

Uppföljning.....	21
<i>Informationssamtal.....</i>	<i>21</i>
Ansvarig och behörig kommun	21
Genomförande	22
Informationssamtals innehåll.....	22
Samtalsintyg.....	23
Dokumentation	23
<i>Upplysning och yttrande till domstol</i>	<i>23</i>
Tillfälle att lämna upplysning till tingsrätt, 6 kap 19§ andra stycket FB (1949:381)	23
Upplysningar inför ett interimistiskt beslut (snabbupplysning), 6 kap 20§ andra stycket FB (1949:381).....	23
Genomförande.....	24
Yttrande och genomförande av umgängesstöd enligt 6 kap 15c§ FB (1949:381)	25
Återkoppling till beslutande rätt	26
Uppdrag till umgängesstödjare.....	26
VBU-utredning - yttrande enligt 6 kap 19§ FB (1949:381).....	27
Utredningens innehåll och upplägg	27
Särskilt om riskbedömningar i utredning om vårdnad- boende-umgänge	31
4. Samarbetsamtal	32
<i>Avtal och överenskommelser</i>	<i>32</i>
<i>Samarbetsamtalens innehåll</i>	<i>32</i>
<i>Förutsättningar för samarbetsamtal.....</i>	<i>33</i>
<i>Genomförande</i>	<i>33</i>
<i>Skäl att avsluta samarbetsamtal.....</i>	<i>33</i>
<i>Barns deltagande</i>	<i>34</i>
<i>Barnets bästa</i>	<i>34</i>
<i>Skillnad mellan samarbetsamtal och familjerådgivningssamtal</i>	<i>34</i>
<i>Samarbetsamtal på uppdrag från domstol enligt 6 kap 18§ FB.....</i>	<i>35</i>
<i>Samarbetsamtal på begäran av förälder enligt 5 kap 3§ SoL.....</i>	<i>35</i>
<i>Föräldraplan.....</i>	<i>35</i>
<i>Uppföljande samtal.....</i>	<i>35</i>
5. Adoption	37
<i>Nationell adoption</i>	<i>37</i>
Ansökan till tingsrätten	37
Utredningens genomförande.....	38
Intresseanmälan gällande nationell adoption.....	38
Särskilt om när kriterier för föräldraskap inte uppfylls efter assisterad befruktning...38	
<i>Internationell adoption</i>	<i>38</i>
Adoptionsprocessen i korthet.....	39

Medgivandeutredning.....	39
Om livssituationen förändras väsentligt	40
Barnbesked	40
Samtalsstöd för adopterade över 15 år och adoptivföräldrar	40
6. Namnärende.....	41
7. Nämndens möjlighet att väcka talan.....	42
<i>Faderskap, moderskap och föräldraskap 3 kap 5 och 18§§ FB (1949:381).....</i>	<i>42</i>
<i>Umgänge 6 kap 15a§ FB.....</i>	<i>42</i>
<i>Behov av ny vårdnadshavare</i>	<i>43</i>

1. Inledning

Bakgrund

Familjerätt är den del av civilrätten som reglerar familjens rättsställning och familjemedlemmars rättigheter och förpliktelser gentemot varandra och utomstående. Familjerätt omfattar frågor om äktenskap och samboende, förhållandet mellan föräldrar och barn samt arvsrätt. Den rymmer även regler om gode män och förvaltare.

Inom socialtjänstens familjerättsliga ansvarsområde hanteras frågor om vårdnad, boende, umgänge, fastställande av faderskap/föräldraskap, yttrande i namnfrågor samt adoption. Annan familjerätt som t ex arv, bodelning och äktenskap tillhör inte socialtjänstens område. En stor del av de familjerättsliga uppdragen inom socialtjänsten kommer från Tingsrätten. Det kan handla om upplysningar eller utredningar kring vårdnad, umgänge eller boende.

Familjerättens uppgift är att arbeta för barnets bästa så som det är beskrivet i Socialtjänstlag (2001:453), Föräldrabalk (1949:381) och Barnkonvention (2018:1197).

Socialtjänstens familjerättsliga arbete i Lekebergs kommun utförs inom Individ- och familjeomsorgens barn- och familjegrupp, av handläggare i kommunens kontaktcenter samt av kuratorer inom Individ- och familjeomsorgens öppenvård.

Syfte och disposition

Riktlinjer för familjerätt syftar till att säkerställa en rättssäker hantering av ärenden inom det familjerättsliga området samt ett rättssäkert bemötande och likabehandling. Riktlinjen ska fungera som vägledning och ge stöd i det praktiska arbetet.

Riktlinjen är strukturerad utifrån följande centrala ansvarsområden; fastställande av faderskap/föräldraskap, barns vårdnad, boende och umgänge, samarbetsamtal, adoption, namnärenden samt ett avslutande avsnitt rörande nämndens möjlighet att väcka talan i domstol.

Målgrupp

Individ- och familjeomsorgens familjerättsliga verksamhet riktar sig till enskilda, barn och familjer med hemvist i Lekebergs kommun eller, i vissa fall, till den som har anknytning till någon som med hemvist i Lekebergs kommun.

Barn ska som regel utredas i den kommun de är folkbokförda. Ett ensamkommande flyktingbarn som folkbokförts i ankomstkommunen och sedan anvisats till annan kommun ska som regel utredas i folkbokföringskommunen i frågor som rör familjerätt. Ett barn med hemvist i Sverige som inte är folkbokfört bör utredas i vistelsekommunen.

Barnrättsperspektiv och barnets bästa

Att ha ett barnrättsperspektiv är att vid varje beslut eller åtgärd som rör barn beakta dess rättigheter enligt Barnkonventionen (Lag (2018:1197) om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter).

Barnets bästa ska vara avgörande i alla frågor om vårdnad, boende och umgänge. Det innebär att det inte finns några andra intressen som kan gå före barnets bästa, till exempel rättvisa mellan föräldrarna eller en förälders behov av kontakt med barnet. Även om annan hänsyn ska finnas med i ett övervägande är det barnets bästa som ska vara bestämmande i bedömning och beslut.

Vad som är bäst för ett barn måste avgöras i varje enskilt fall utifrån en bedömning av de individuella förhållandena. Bedömningen ska bygga på generell (objektiv) kunskap och beprövad erfarenhet av vad som är barns bästa i kombination med individuell (subjektiv) kunskap som bygger på att barnet självt fått komma till tals och ge uttryck för vad som är hens bästa.

Vid bedömning ska hänsyn tas till allt som rör ett barns fysiska och psykiska välbefinnande och utveckling så långt det är möjligt på såväl kort som lång sikt. Barnkonventionen (2018:1197) stadgar att barn ska få komma till tals och att barnets åsikt ska tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad.

Socialnämnden får, i ett förfarande om vårdnad, boende eller umgänge, höra ett barn utan vårdnadshavarens samtycke och utan att vårdnadshavaren är närvarande (6 kap 20a§ FB [1949:381]).

Rättskällor

Riktlinjerna för familjerättsområdet är utformade utifrån fyra huvudsakliga rättsliga källtyper; lagtext och annan författningstext, förarbeten, prejudikat/praxis och juridisk doktrin. Nedanstående källor är av stor betydelse för det familjerättsliga arbetet:

Lagar

Socialtjänstlag (2001:253), SoL

Socialtjänstförordning (2001:937), SoF

Föräldrabalk (1949:381), FB

Lag om ändring i föräldrabalken (2021:528),

Förvaltningslag (2017:900), FL

Offentlighets- och sekretesslag (2009:400), OsL

Lag (2018:1197) om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter, BK

Föreskrifter och allmänna råd

Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöds föreskrifter och allmänna råd om socialnämndens utredning och fastställande av faderskap eller föräldraskap samt om socialnämndens utredning när barn har kommit till genom assisterad befruktning av ensamstående (HSLF-FS 2021:64)

Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om dokumentation i verksamhet som bedrivs med stöd av SoL, LVU, LVM och LSS (SOSFS 2014:5)

Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöds allmänna råd om socialnämndens ansvar för vissa frågor om vårdnad, boende och umgänge (HSLF-FS 2017:51)

Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöds allmänna råd om socialnämndens handläggning av ärenden om internationell adoption (HSLF-FS 2022:25)

Allmänna råd om socialnämndens utredning och fastställande av faderskap eller föräldraskap (HSLF-FS 2021:64 KONSOLIDERAD VERSION, trädde i kraft 1 februari 2023)

Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöds allmänna råd om socialnämndens ansvar för vissa frågor om vårdnad, boende och umgänge (HSLF-FS 2017:51).

Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöds föreskrifter och allmänna råd om informationssamtal (HSLF-FS 2022:18)

Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöds allmänna råd om socialnämndens utredning gällande vårdnad om barn i vissa fall (HSLF-FS 2023:3)

Myndighetsinformation, kunskapsstöd och handböcker:

Handläggning och dokumentation - Handbok för socialtjänsten (Socialstyrelsen, 2021)

Att samtala med barn - Kunskapsstöd för socialtjänsten, hälso- och sjukvården och tandvården (Socialstyrelsen, 2018)

Riskbedömning i utredningar om vårdnad, boende och umgänge- ett stöd för familjerättens handläggning (Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd, 2018)

Barnkonsekvensanalys - stödmaterial till fördjupad bedömning av barnets bästa (Sveriges kommuner och regioner, 2023)

Att utreda vårdnad om barn i vissa fall – handbok för socialtjänsten (Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd 2023)

Vårdnad, boende och umgänge Handbok – stöd för rättstillämpning och handläggning inom socialtjänstens familjerätt (Socialstyrelsen, 2012)

Riskbedömning i utredningar om vårdnad, boende och umgänge - Ett stöd för familjerättens handläggning (Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd, 2018)

Nationell adoption, handbok för socialtjänsten (Socialstyrelsen, 2020)

Kompetens

Enligt 3 kap. 3 § socialtjänstlagen (2001:453) ska det för utförande av socialnämndens uppgifter finnas personal med lämplig utbildning och erfarenhet. Personalen bör ha minst ett års yrkeserfarenhet inom områdena vårdnad, boende och umgänge för att självständigt arbeta med att:

- leda samarbetsamtal,
- enligt 6 kap. 19 och 20 §§ föräldrabalken i mål och ärenden om vårdnad, boende och umgänge till rätten lämna upplysningar eller utreda och lämna förslag till beslut
- pröva om avtal om vårdnad, boende och umgänge kan godkännas.

Personalen bör också ha kunskaper om:

- lagstiftning och praxis inom det familjerättsliga området,
- kriser och konflikter som kan förekomma i samband med separationer
- problemen med våld, hot och missbruk samt psykisk ohälsa i familjen.

Personal som leder samarbetsamtal bör dessutom ha kunskaper om olika modeller för konfliktlösning.

2. Faderskap och föräldraskap

Oavsett hur ett barn blivit till fastställs faderskapet eller föräldraskapet på samma sätt; genom *presumtion*, *bekräftelse* eller *dom*. En person som inte fött barnet kan fastställas som far, mor eller förälder enligt 1 kap. 9 § FB. Om barnet tillkommit genom samlag är det inte möjligt för någon annan än mannen att bekräfta föräldraskapet.

Den som är gift med någon som har fött barn fastställs automatiskt som förälder (faderskapspresumtion/föräldraskapspresumtion). Är föräldrar inte gifta behöver faderskapet eller föräldraskapet fastställas.

Bekräftelse kan göras antingen hos socialnämnden eller digitalt i en e-tjänst på Skatteverkets hemsida (se nedan).

Socialtjänstens familjerätt har – under förutsättning att barnet har sin hemvist i Sverige – uppdraget att fastställa vem som är far, mor eller förälder till ett barn i följande fall:

- Den som fött barnet är ogift
- Ett till Sverige inflyttat barn saknar en handling som bekräftar vem som är barnets far
- En man ifrågasätter att han är far till ett barn fött inom äktenskapet
- När ett faderskap blivit hävt i domstol
- När ett barn tillkommit genom assisterad befruktning i vissa fall
- När någon av föräldrarna saknar svenskt personnummer, bank-id eller har skyddad folkbokföring

Utredning innan barnet är fött

Modern kan själv kontakta socialtjänsten med en begäran om att inleda utredning före barnets födelse. Om hon gör det bör socialnämnden inleda utredning om det anses lämpligt. Det finns inte någon uttrycklig skyldighet för socialnämnden att inleda en faderskaps- eller föräldraskapsutredning före barnets födelse men det kan finnas situationer då det ändå kan bedömas vara lämpligt, till exempel om mannen kommer att lämna landet innan barnets födelse eller om modern är sjuk. Socialnämnden bör göra en individuell prövning av skälen för begäran. Modern bör informeras om möjligheten till digital bekräftelse.

Nämnden bör inte godkänna en bekräftelse förrän barnet är fött och slutlig konceptionstid beräknats.

Digital bekräftelse av föräldraskap

Föräldraskapsbekräftelse kan göras digitalt utan socialnämndens medverkan via Skatteverkets e-tjänst. Bekräftelse (från båda föräldrarna) behöver göras inom 14

dagar från barnets födelse. När en ogift kvinna fött ett barn och bekräftelse inte skett digitalt inom 14 dagar från barnets födelse skickar Skatteverket en upplysning till kommunens familjerätt.

För att det ska vara möjligt att göra en bekräftelse digitalt på Skatteverkets hemsida måste följande kriterier vara uppfyllda:

- Båda föräldrarna ska vara myndiga och folkbokförda när barnet föddes
- Barnet ska vara folkbokfört när bekräftelsen lämnas
- Bekräftelsen ska lämnas och godkännas senast 14 dagar efter barnets födelse
- Båda föräldrarna har tillgång till elektronisk legitimation (bank-ID)
- Ingen av föräldrarna har skyddade personuppgifter

Det finns ingenting som hindrar att socialnämnden godkänner en bekräftelse inom den period som en digital bekräftelse kan lämnas, nämnden bör i så fall innan godkännandet kontrollera att bekräftelse inte har lämnats digitalt.

Digital bekräftelse av föräldraskap vid assisterad befruktning

Om den person som fött barnet genomgått en assisterad befruktning med samtycke av sin (vid tidpunkten för behandlingen) make, registrerade partner eller sambo, ska den som lämnat samtycket anses som barnets far, mor eller förälder enligt 1 kap. 9 § FB. Förutom ett lämnat samtycke i en sådan relation krävs (enligt 1 kap. 8 §, 9 § andra stycket, 13 § första stycket och 14 § första stycket FB) även:

- att det med hänsyn till samtliga omständigheter är sannolikt att barnet blivit till genom behandlingen, och
- om behandlingen utförts med donerade spermier (det vill säga spermier från någon annan person än den som vid behandlingen var make, registrerad partner eller sambo till den förälder som fött barnet) att behandlingen har utförts i Sverige enligt bestämmelserna i 6 eller 7 kap. lagen (2006:351) om genetisk integritet m.m. eller
- att personen har genomgått behandlingen vid en behörig inrättning i utlandet och barnet har rätt att ta del av uppgifter om spermiedonatorn.

Om ovanstående punkter uppfylls kan digital bekräftelse göras via Skatteverkets e-tjänst. Bestämmelserna avseende föräldraskapspresumtionerna innebär att det inte per automatik kommer att ske en myndighetskontroll av om kriterierna för ett rättsligt föräldraskap vid assisterad befruktning med donerade spermier är

uppfyllda. Om något av de fyra ovanstående kriterier inte är uppfyllda kan föräldraskapspresumtionen senare komma att hävas.

Utredning gällande föräldraskap/faderskap

Fastställt faderskap och föräldraskap ska säkra barnets rätt till sitt biologiska ursprung, men också rätten till försörjning och arv. Barnet kan också ha ett psykologiskt eller ett medicinskt intresse av att känna till sin bakgrund.

Socialnämnden är skyldig att försöka utreda och fastställa faderskapet och föräldraskapet om barnet har hemvist i Sverige (2 kap. 1 § FB och 2 kap. 8 a § föräldraskapen, FB). Det gäller alla barn under 18 år oavsett var barnets föräldrar är bosatta.

Utredning av faderskap, föräldraskap, ensamstående eller faderskap/moderskap om någon eller båda föräldrarna ändrat könstillhörighet ska göras i U-protokoll för utredning (Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd).

Utredning gällande faderskap eller föräldraskap bör bedrivas skyndsamt och ska vara slutförd inom ett år från barnets födelse, om inte särskilda skäl föranleder annat (2 kap. 8 § andra stycket FB). Som exempel på omständigheter som kan vara skäl för att utredningstiden överskrids nämns i förarbetena till lagen att socialnämnden haft stora svårigheter att få kontakt med modern, aktuella män eller att medicinsk utredning dragit ut på tiden.

Om utredaren eller någon part i utredningen är osäker på faderskapet eller föräldraskapet, bör utredaren göra en bedömning av om:

- rättsgenetisk undersökning bör göras,
- någon ytterligare part bör inbegripas i utredningen, eller
- förslag ska ges till socialnämnden att lägga ner utredningen eller ta den till domstol

Vid inflyttning till Sverige prövar Skatteverket giltigheten av ett faderskap eller föräldraskap i samband med att barnet folkbokförs (1 § folkbokföringslag 1991:481, FOL). Folkbokföring kan ske i samband med födelsen eller vid inflyttning. Med inflyttning avses inom folkbokföringen den tidpunkt barnet uppfyller kraven för folkbokföring, det vill säga när barnet har laglig rätt och för avsikt att vistas i Sverige i minst ett år.

Om en utredning inte är slutförd inom sex månader, bör utredaren rådgöra med en överordnad tjänsteman om utredningen ska fortsätta eller om ärendet ska överlämnas till domstol för rättslig prövning eller läggas ner enligt 2 kap. 7 § FB.

Om en utredning pågår längre tid än ett år, bör ärendet föreläggas socialnämnden, med förslag till ställningstagande om utredningen ska fortsätta, läggas ner eller om ärendet ska överlämnas till domstol för rättslig prövning. Om utredningen fortsätter sedan den förelagts socialnämnden, bör utredaren var sjätte månad rådgöra med en överordnad tjänsteman om utredningen ska

fortsätta eller om ärendet ska överlämnas till domstol för rättslig prövning eller läggas ner enligt 2 kap. 7 § FB.

Särskilt gällande föräldraskapsutredning för barn som tillkommit genom assisterad befruktning i vissa fall

Om barnet tillkommit genom assisterad befruktning ska en digital bekräftelse inte göras i följande fall:

- Om paret inte var sambo, registrerade partners eller gifta vid tidpunkten för den assisterade befruktningen.
- Om det inte finns något samtycke från sambo till den assisterade befruktningen med donerade spermier.
- Om den assisterade behandlingen med donerade spermier inte har utförts inom svensk hälso- och sjukvård eller har skett i utlandet på vårdinrättning som inte är behörig att utföra behandlingen. I Sverige är det Inspektionen för Vård och Omsorg (IVO), som är tillståndsmyndighet för denna typ av verksamhet.
- Om barnet, som tillkommit genom assisterad befruktning med donerade spermier, inte har rätt att ta del av uppgifter om spermiedonatorn.
- Om barnet blivit till genom heminsemination (då kan den vars spermier använts göra en bekräftelse).
- Om det föreligger osäkerhet gällande föräldraskapet utifrån konceptionstid eller andra omständigheter.

I ovanstående fall, eller om det finns andra frågetecken, ska socialnämnden göra en fördjupad utredning för att fastställa vem som är barnets andra förälder.

Särskilt gällande surrogatmödraskap

Om barnet har sin hemvist utomlands är en svensk socialnämnd behörig att medverka till att ett faderskap fastställs genom bekräftelse om följande förutsättningar som anges i 3 a § lag (1985:367) om föräldraskap i internationella situationer är uppfyllda:

- fastställelsen avser en man som har sin hemvist i Sverige,
- det påstås att barnet har tillkommit med mannens spermier och
- barnet i hemvistlandet inte har några andra rättsliga föräldrar än mannen och hans make/a, registrerade partner eller sambo.

Socialnämnden i den kommun där mannen är folkbokförd handlägger ärendet (3 a § IFL). De uppgifter som nämnden behöver för att pröva sin behörighet bör kunna inhämtas genom mannen och hans eventuella partner, den kvinna som fött barnet och hennes eventuella make (prop. 2017/18:155 s. 47).

Socialnämnden kan vid den prövningen behöva tolka surrogatavtal och lagstiftning i det land där barnet har sin hemvist. Detta för att avgöra om barnet i det landet har andra rättsliga föräldrar än mannen och hans make, registrerade partner eller sambo.

Är kvinnan som fött barnet gift med en man blir det fråga om ett trepartsärende då hennes make anses vara barnets far. Genom ett så kallat trepartsärende hos svensk socialnämnd kan surrogatmoderns make skriftligen godkänna en annan mans bekräftelse av faderskapet. Därmed anses det fastställt att mannen i äktenskapet inte är barnets far (1 kap. 2 § och 4 § FB). I ett trepartsärende måste faderns bekräftelse samt moderns och socialnämndens godkännanden vara daterade före den äkta mannens godkännande.

Om det pågår en rättegång om faderskapet till ett barn utomlands får en svensk socialnämnd inte godkänna en bekräftelse av faderskapet, enligt 10 a § IFL.

Ett ärende om fastställande av faderskap kan initieras av den man som vill fastställas som far hos socialnämnden i den kommun där mannen är folkbokförd (prop. 2017/18:155 s. 46).

Svenska utlandsmyndigheter ska bistå med utredning i ärenden som rör fastställande av faderskap, enligt 3 kap. 17 § förordningen (2014:115) med instruktion för utrikesrepresentationen.

Svensk lag ska tillämpas vid handläggningen av ärendet (3 a § IFL).

Utredningsskyldighet saknas

Socialnämndens skyldighet att försöka utreda och fastställa vem som är far eller förälder till ett barn sträcker sig fram till dess att barnet fyller 18 år. Om någon efter fyllda 18 år ber socialnämnden om hjälp med att utreda faderskapet eller föräldraskapet kan socialtjänsten till exempel bistå med information om hur regelverket ser ut.

Internationella adoptioner

Socialnämnden bör inte utreda faderskapet för de utländska barn som vistas i familjehem i Sverige i avvaktan på ett adoptionsbeslut. Även om barnet har förvärvat hemvist här, bör socialnämnden således inte anses skyldig att utreda det biologiska faderskapet.

Assisterad befruktning för ensamstående

En person kan genomgå en behandling för assisterad befruktning som ensamstående. Med ensamstående menas att personen inte är gift, registrerad partner eller sambo (1 kap. 5 § lagen [2006:351] om genetisk integritet m.m.). I sådant fall ska det, enligt 1 kap. 3 § andra stycket och 12 § andra stycket FB, inte fastställas något föräldraskap för någon annan person än den som fött barnet om:

- behandlingen har utförts i Sverige enligt bestämmelserna i 6 eller 7 kap. lagen (2006:351) om genetisk integritet m.m., eller om personen har genomgått behandlingen vid en behörig inrättning i utlandet och barnet har rätt att ta del av uppgifter om spermiedonatoren, och
- det med hänsyn till samtliga omständigheter är sannolikt att barnet har blivit till genom behandlingen.

Dessa bestämmelser hindrar dock inte att spermiedonatoren bekräftar föräldraskap för barnet (1 kap. 3 § tredje stycket och 12 § tredje stycket FB).

Diplomatisk immunitet

Om personer med utländskt medborgarskap och diplomatisk immunitet får barn i Sverige utan att vara gifta ska någon faderskaps- eller föräldraskapsutredning inte inledas.

Om en person som uppges vara tänkbar far eller förälder till ett barn åberopar diplomatisk immunitet för att slippa medverka i en utredning, kan nämnden vända sig till Utrikesdepartementet (UD). Protokollet (UD-PROT) är den avdelning inom UD som kan ge upplysningar om vilken kategori en person tillhör, vilket kan ligga till grund för en bedömning av immuniteten. Utifrån den information avgör socialnämnden självständigt vilken kategori personen tillhör och vad det innebär i det enskilda fallet.

Dödfött eller avlidet barn

Socialnämnden är inte skyldig att medverka till att fastställa ett föräldraskap genom bekräftelse för ett dödfött barn. Socialnämnden bör inte på eget initiativ inleda en faderskaps- eller föräldraskapsutredning för ett dödfött barn eller ett barn som har avlidit.

Om barnet avlider efter det att en utredning har inletts bör socialnämnden avsluta handläggningen av ärendet. Om modern begär att socialnämnden ska inleda en utredning eller slutföra en redan inledd utredning och faderskapet inte framstår som komplicerat, kan nämnden medverka till att faderskapet eller föräldraskapet fastställs genom bekräftelse.

Utreda när utredningsskyldighet saknas

Reglerna om socialnämndens skyldighet att utreda och medverka vid fastställande av faderskap eller föräldraskap hindrar inte att nämnden biträder med en utredning även om någon skyldighet att medverka i utredningsarbetet inte föreligger. Till denna typ av verksamhet hör också det biträde som svenska socialnämnder lämnar utländska socialnämnder som handlägger ett faderskapsärende.

Ifrågasättande av faderskap/föräldraskap

Presumtion

Om en faderskaps- eller föräldraskapspresumtion ifrågasätts, bör modern och maken eller den registrerade partnern kallas till ett samtal gemensamt eller var för sig så snart som möjligt. (HSLF-FS 2022:66) När socialnämnden tar ställning till om det är lämpligt att inleda en utredning bör nämnden göra en bedömning av om:

- de uppgifter som har lämnats framstår som trovärdiga
- en utredning kan vara till men för barnet, och
- en utredning kan utsätta modern för påfrestningar som innebär fara för hennes psykiska hälsa. (HSLF-FS 2022:66)

Lämplighetsbedömning gällande utredning bör göras skyndsamt. Om den leder fram till att det är lämpligt att inleda en utredning, bör den påbörjas så snart som möjligt.

Bekräftelse

Socialnämnden har ingen skyldighet att inleda utredning när ett bekräftat faderskap eller föräldraskap ifrågasätts. Nämndens uppgift i ett sådant fall är endast rådgivande och stödjande.

Hävande av faderskap/föräldraskap

Det går att utan rättegång häva föräldraskapspresumtionen om det sker samtidigt som en annan person bekräftar att den personen är far, förälder eller moder till barnet (1 kap. 9 a § andra stycket FB), sk trepartsärende. Detta kan göras efter en kontakt med socialnämnden.

Socialnämndens skyldighet att inleda en utredning gällande faderskap/föräldraskap är enligt föräldraskapsbalken (1949:381) begränsad till fall då det har begärts av en vårdnadshavare eller av make eller registrerade partner i äktenskapet. Nämnden kan inleda en utredning även i andra fall. Nämnden bör, utan stöd av särskild bestämmelse, kunna medverka vid utredning av föräldraskapet till barn som har fötts under äktenskap, när nämnden med hänsyn till barnets bästa och övriga omständigheter finner skäl till det.

En utomstående person som anser sig vara far till ett barn som fötts under ett äktenskap har ingen rätt att begära en utredning om föräldraskapet. Däremot kan personen anmäla till socialnämnden att han anser sig vara far till barnet. Efter en förhandsprövning kan en utredning inledas även om vårdnadshavaren eller make eller registrerad partner motsätter sig detta.

Om utredningen leder fram till att makens, eller registrerade partnern, i äktenskapet inte kan vara förälder till barnet kan föräldraskapspresumtionen

hävas genom ett trepartsärende, se ovan. Det innebär att när det står klart för den som fött barnet och maken eller den registrerad partnern att maken eller den registrerade partnern inte är barnets förälder kan maken eller den registrerade partnern godkänna en annan persons bekräftelse av faderskapet eller föräldraskapet.

Vid ett trepartsärende hävs makens, eller registrerade partnerns, presumerade föräldraskap samtidigt som den andra personens faderskap eller föräldraskap fastställs.

Om det inte är möjligt häva föräldraskapet genom ett trepartsärende kan ärendet överlämnas till domstol.

Talan om att häva en föräldraskapspresumtion väcks vid rätten i den ort där barnet har sin hemvist (3 kap. 16 § FB). Väcka talan om att häva en föräldraskapspresumtion i domstol kan göras av barnet, make eller registrerade partner i äktenskapet eller, under vissa förutsättningar, makens arvingar om maken eller registrerade partnern är avliden (3 kap. 14 -15 §§ FB).

Enligt förordningen (1949:661) om skyldighet för domstol att lämna uppgifter i mål och ärenden enligt föräldrabalken m.m. är domstolen skyldig att meddela socialnämnden om domstolen har hävt ett föräldraskap. Det innebär att socialnämnden efter att nämnden mottagit ett sådant meddelande blir skyldig att försöka utreda vem som är far till barnet och se till att faderskapet fastställs.

Om det inte är möjligt att fastställa ett faderskap kommer utredningen att läggas ner och den som fött barnet blir barnets enda förälder och vårdnadshavare. En ansökan om adoption kan därefter lämnas till tingsrätten av make, registrerad partner eller sambo till den som fött barnet.

3. Barns vårdnad, boende och umgänge

Avtal om vårdnad, boende och umgänge

Föräldrar som är överens kan få hjälp att träffa juridiskt bindande avtal om vårdnad, boende och umgänge (5 kap. 3 § socialtjänstlagen, 2001:453). Frågan kan aktualiseras på olika sätt. Föräldrarna kan genom samarbetsamtal, familjerådgivning, advokat eller på egen hand ha enats om hur de vill ordna frågor som rör barns vårdnad, boende och umgänge.

Det är socialnämnden i den kommun där barnet är folkbokfört som prövar om ett avtal mellan föräldrarna ska godkännas (6 kap. 17 a § andra stycket FB). Det är alltså nödvändigt att barnet är folkbokfört i en svensk kommun för att nämnden ska ha behörighet att godkänna avtalet.

Om det kan antas att sekretess gäller för de uppgifter som behövs för att avgöra var barnet är folkbokfört, får även socialnämnden i en kommun där någon av föräldrarna är folkbokförd pröva om ett avtal som avses i andra stycket ska godkännas. Om det kan antas att sekretess gäller också för de uppgifter som behövs för att avgöra var föräldrarna är folkbokförda, får ett sådant avtal godkännas av socialnämnden i den kommun som föräldrarna väljer. Detsamma gäller om det kan antas att sekretess gäller för de uppgifter som behövs för att avgöra var barnet och en förälder är folkbokförda och den andra föräldern inte är folkbokförd i landet.

Det är inte möjligt att överklaga socialnämndens beslut. Om nämnden beslutar att inte godkänna föräldrarnas avtal kan de istället väcka talan i domstol. Om de är överens kan det ske genom en gemensam ansökan.

Ett avtal gäller från den dag det godkännts av nämnden. Ett godkänt avtal får samma verkan som en dom och kan verkställas. Tidsbegränsade avtal kan upprättas, dock bör det inte göras i avtal som rör vårdnaden.

Gällande överenskommelser som inte är juridiskt bindande se under avsnitt Samarbetsamtal.

Prövning av avtal

Ett beslut om godkännande av ett avtal gällande barns vårdnad, boende eller umgänge ska föregås av en utredning enligt 11 kap 1§ SoL.

Vid prövningen av ett avtal ska nämnden se till att frågor om vårdnad, boende och umgänge blir tillbörligt utredda. Av utredningen bör det framgå:

- vilken uppfattning föräldrarna har,
- hur barnets vilja ser ut,
- om barnet inte har kommit till tals och skälen till det,
- om föräldrarna har vilja och förmåga att samarbeta i frågor som rör barnet,

- vilka uppgifter från socialtjänstens register som har betydelse,
- vilka andra uppgifter som kan vara relevanta i ärendet, och
- hur bedömningen av vad som är barnets bästa har gjorts.

Uppgifter kan hämtas in från socialnämnden i en annan kommun.

Utredaren bör i separata samtal med föräldrarna ta reda på om barnet eller någon annan i familjen har utsatts för våld eller andra övergrepp eller om barnet olovligen har förts bort, hållits kvar eller på något annat sätt farit illa.

Vid nämndens bedömning ska särskild tyngd läggas vid om det har förekommit, eller förekommer, hot, missbruk, psykisk ohälsa eller andra problem i familjen, hur barnet i så fall har upplevt detta samt den risk som det kan medföra för barnet. I samtal med föräldrarna bör också tas upp om det föreligger risk för att barnet kan fara illa. I samtalet bör utredaren låta föräldrarna redovisa hur barnets behov av en nära och god kontakt med båda föräldrarna bäst tillgodoses.

Utredaren bör vid sin bedömning av avtalet vara uppmärksam på sådana problem hos föräldrarna som kan påverka förutsättningarna för att godkänna avtalet.

Utredaren bör, om det inte är olämpligt, samtala med barnet dels för att med utgångspunkt i barnets egna behov och rättigheter ge information och låta barnet berätta om sin situation, dels för att ge barnet möjlighet att förmedla sin inställning. Om det inte är möjligt att tala direkt med barnet, bör utredaren bilda sig en uppfattning om barnets inställning genom samtal med föräldrarna.

Utredaren bör i separata samtal informera föräldrarna om avtalets rättsliga verkan samt om de ekonomiska konsekvenser som avtalet kan få.

Om föräldrarna är överens och vill ändra en tidigare dom eller ett tidigare avtal, kan de upprätta ett nytt avtal. I ett sådant fall bör motiveringen i utredningen vara lika noggrann och omfattande som domskälen i ett beslut från rätten.

Om socialnämnden inte kan godkänna föräldrarnas avtal, ska föräldrarna underrättas om de uppgifter som tillförts ärendet och som ligger till grund för socialnämndens beslut.

Både ett godkänt och ett icke godkänt avtal ska förvaras i akten tillsammans med motivering och datering.

Avtal som godkänts av socialnämnden får inte gallras förrän barnet fyller 18 år.

Ett av nämnden godkänt avtal om vårdnad ska skickas till Skatteverket, Försäkringskassan och CSN (om barnet har fyllt 15 år), samma dag det upprättas (detta gäller inte avtal om boende och umgänge).

Avtal om vårdnad

Ett avtal om gemensam vårdnad ska godkännas om det inte är uppenbart oförenligt med barnets bästa. Om vårdnadshavarna har gemensam vårdnad och vill avtala om ensam vårdnad för en av dem ska nämnden godkänna avtalet om överenskommelsen är till barnets bästa. Om en förälder ska anförtros ensam vårdnad behöver familjerättssekreterare informera om den informationsplikt som föräldern får (6 kap. 15 § fjärde stycket).

Tidsbegränsade avtal gällande vårdnad bör ej godkännas.

Avtal om boende

I ett avtal om växelvist boende bör det klart framgå hur barnets boende ska fördelas mellan föräldrarna samt vid vilken tidpunkt, på vilken plats och av vem barnet ska hämtas och lämnas. Vid utredarens bedömning av om ett avtal om växelvist boende är till barnets bästa bör hänsyn särskilt tas till barnets behov av kontinuitet i förskola eller skola, kamratkontakter och fritidsaktiviteter m.m.

Avtal om umgänge

I ett avtal om umgänge bör det klart framgå när umgänget ska äga rum. Det bör även framgå vid vilken tidpunkt, på vilken plats och av vem barnet ska hämtas och lämnas. I ett avtal om umgänge kan också regleras att barnet och föräldern ska ha kontakt på annat sätt än genom att träffa varandra, till exempel genom brev eller telefon. Ett umgängesavtal kan innehålla villkor av olika slag, till exempel umgänge endast i närvaro av kontaktperson. Det går inte att avtala om umgängesstöd.

Avtalets form

Separata avtal bör upprättas för de olika områdena vårdnad, boende och umgänge. För varje barn i en syskonskara bör separata avtal upprättas.

Tidsbegränsade avtal

Av ett tidsbegränsat avtal bör det framgå vad som gäller när avtalet upphör att gälla. Tidsbegränsade avtal om vårdnad bör av hänsyn till barnet i regel inte godkännas.

Förälder med anknytning till annat land

En förälder som har anknytning till ett annat land, till exempel genom medborgarskap eller hemvist, bör informeras om att det inte är säkert att ett avtal

om vårdnad, boende eller umgänge gäller i hemlandet och att han eller hon kan vända sig till det landets ambassad eller konsulat för ytterligare information.

Uppföljning

Socialnämnden bör föreslå att en tidpunkt för samtal skrivs in i avtalet för uppföljning av att föräldrarnas avtal om vårdnad, boende och umgänge fungerar och är till barnets bästa eller om någon förändring behövs. Utredaren bör även erbjuda barnet ett uppföljningssamtal, om det inte är olämpligt.

Informationssamtal

Föräldrar som överväger att inleda en tvist i domstol i frågor som rör barns vårdnad, boende eller umgänge ska vid ett informationssamtal få relevant information som syftar till att underlätta för föräldrarna att hitta den lösning som är bäst för barnet (Lag (2021:530) om informationssamtal). Föräldrarna ska också erbjudas samarbetssamtal enligt 5 kap. 3 § första stycket SoL, om det inte är olämpligt, och efter behov erbjudas eller vägledas till stöd och hjälp i annan form (7 § Lol).

Det är i första hand den kommun där ett barn är folkbokfört som ska ansvara för att ett informationssamtal kan hållas.

Ett informationssamtal ska hållas så snart som möjligt och senast inom fyra veckor från begäran. Undantag kan göras vid särskilda skäl.

Även om endast en förälder begär ett informationssamtal ska båda föräldrarna erbjudas samtal. Finns hinder av tillfälligt slag kan senare tid erbjudas. Finns hinder av långvarigt slag ska enskilt informationssamtal erbjudas.

Företrädesvis ska informationssamtal hållas gemensamt med båda föräldrarna.

Ansvarig och behörig kommun

Flera kommuner kan vara behöriga att hålla i ett informationssamtal. Det kan till exempel handla om att en förälder har barn som är folkbokförda i olika kommuner eller att ett barn har skyddade personuppgifter (2, 3§§ Lol). Den av dessa kommuner som först tog emot en begäran bör ansvara för att ett gemensamt informationssamtal hålls.

Om ett gemensamt informationssamtal inte kan hållas och flera kommuner är ansvariga för att ett informationssamtal kan genomföras, bör socialnämnden i den kommun som föräldern väljer ansvara för att ett informationssamtal som är enskilt kan hållas.

Om en förälder uppger att dennes eller barnets personuppgifter är skyddade, ska detta kontrolleras i folkbokföringsregistret. Om kontrollen inte ger något resultat, ska handläggaren från föräldern begära in handlingar som styrker att förälderns

eller barnets personuppgifter är skyddade. Dessa kan tas med till informationsmötet.

Genomförande

Om en förälder framstår som tveksam till ett gemensamt informationssamtal, ska ansvarig handläggare framhålla fördelarna med att föräldrarna deltar samtidigt i ett sådant samtal och i de flesta fall ändå verka för att ett gemensamt informationssamtal äger rum.

En förälder ska i kallelsen till informationssamtalet eller på annat sätt upplysas om möjligheten att, om det finns särskilda skäl, begära ett enskilt informationssamtal.

Om en förälder framför uppgifter om våld eller andra övergrepp, hot, missbruk, psykisk ohälsa eller andra problem i familjen eller om sådana uppgifter har framkommit på något annat sätt, ska ansvarig handläggare överväga om föräldrarna ska erbjudas enskilda informationssamtal.

Om ett barn eller en eller båda vårdnadshavarna begär att barnet ska få information eller komma till tals inom ramen för ett informationssamtal, bör socialnämnden erbjuda barnet en tid för samtal.

Information ska lämnas till barnet och den förälder som är vårdnadshavare om att ett samtal med barnet innebär att återkoppling kan bli aktuellt till båda föräldrarna om barnet framför uppgifter som bedöms ha relevans för föräldrarnas fortsatta ställningstagande i vårdnads-, boende- och umgängesfrågan.

En förälder bör innan ett informationssamtal genomförs visa upp en godkänd identitetshandling. Hur identifieringen skett ska antecknas på samtalsintyget. (LMA-kort är ej en identitetshandling.)

Innehållet i informationssamtalet ska anpassas till den enskilda familjens behov och förutsättningar.

Informationssamtals innehåll

Informationssamtalet ska innehålla relevant information om:

- den rättsliga regleringen om vårdnad, boende och umgänge,
- vad en domstolsprocess kan åstadkomma,
- hur en föräldrakonflikt och en domstolsprocess kan påverka barnet,
- vad samarbetsamtal innebär,
- vad juridiskt bindande avtal innebär,
- vilken form av stöd och hjälp som kan erbjudas, samt
- vilka särskilda insatser som finns vid våld eller hot i en nära relation

Samtalsintyg

Efter ett informationssamtal ska samtalsledaren, i direkt anslutning till att samtalet har genomförts, utfärda ett samtalsintyg. Intyget ska skrivas på blanketten "Samtalsintyg för informationssamtal" (Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd).

Intyget lämnas till förälder i direktmöte eller skickas via brev efter digitala samtal. Kopia ska förvaras i personakt.

Dokumentation

Informationssamtal omfattas av dokumentationsskyldigheten. Aktualisering görs med aktualiseringsorsak 'Informationssamtal 7§ Lol'. Barnet ska företrädesvis användas som registerledare. OBS att kopia på samtalsintyget ska förvaras i akten.

Om en förälder begär ett nytt informationssamtal, bör föräldern få det när ett år passerat sedan det första samtalet ägde rum. Möjlighet till undantag finns.

Upplysning och yttrande till domstol

Tillfälle att lämna upplysning till tingsrätt, 6 kap 19§ andra stycket FB (1949:381)

Tingsrätten underrättar rutinmässigt socialnämnden om äktenskapsskillnad, i enlighet med 3 § förordningen om skyldighet för domstol att lämna uppgifter beträffande äktenskapsskillnad med mera. Enligt FB 6:19 andra stycket ska nämnden ges tillfälle att lämna upplysningar innan rätten avgör ett mål eller ärende om vårdnad, boende eller umgänge.

När en underrättelse från tingsrätten har inkommit ska den bedömas. Om ärendet är pågående ska informationen lämnas vidare till berörd socialsekreterare.

Om nämnden har tillgång till upplysningar som kan vara av betydelse för frågans bedömning föreligger skyldighet att lämna rätten de uppgifterna utan hinder av sekretess (10 kap 29§ OsL). I sådant fall aktualiseras ärendet och en sammanfattning av förekomst lämnas skriftligen till tingsrätten. Finns det ingen kännedom som kan vara av betydelse görs ingen återkoppling till tingsrätten.

Upplysningar inför ett interimistiskt beslut (snabbupplysning), 6 kap 20§ andra stycket FB (1949:381)

Enligt 6 kap 20§ andra stycket FB kan rätten inför ett interimistiskt beslut om vårdnad, boende eller umgänge hämta in upplysningar från nämnden. Syftet med snabbupplysningar är att bredda underlaget för domstolens bedömning genom att upplysa om sakförhållanden. Socialnämnden ska om det är lämpligt höra föräldrarna och barnet.

Inom ramen för upplysningen hämtas uppgifter från socialtjänstens register om barnet, föräldrarna och nya partner. Vidare bör övervägande göras om det finns skäl att hämta in uppgifter från polisens misstanke- och belastningsregister.

I samband med att rätten begär upplysningar inför det interimistiska beslutet bör socialtjänsten i regel erbjuda föräldrarna samarbetsamtal.

Genomförande

Samtal med föräldrarna

I regel bör samtal hållas med vardera förälder. Samtalet ska klargöra:

- barnets situation
- barnets relation till vardera föräldern, syskon och respektive förälders partner
- föräldrarnas möjligheter att samarbeta
- vilka möjliga lösningar som föräldrarna ser med utgångspunkt i barnets behov

Utredaren bör i samtal med föräldrarna ta reda på om barnet eller någon annan i familjen har utsatts för våld eller andra övergrepp eller om barnet olovligt har förts bort, hållits kvar eller på något annat sätt farit illa. I samtalen bör lyftas ifall det har förekommit hot, missbruk, psykisk ohälsa eller andra problem i familjen och hur barnet i så fall har upplevt detta.

I samtalet med föräldrarna bör också tas upp om det föreligger risk för att barnet kan fara illa.

I samtalet med föräldrarna bör handläggaren bilda sig en uppfattning om huruvida det är lämpligt att även tala med barnet. I den bedömningen bör också ingå att ta reda på om det finns utrymme för att samtala med barnet under godtagbara former och med den försiktighet som krävs.

Om handläggaren gör bedömningen att det inte är lämpligt att ha ett samtal med föräldrarna, bör orsaken till detta redovisas för domstolen.

Barnsamtal

Om handläggaren har bedömt att det är lämpligt att tala med barnet, bör han eller hon först tala om varför samtalet förs. Därefter bör handläggaren låta barnet berätta eller på annat sätt åskådliggöra hur han eller hon ser på sin situation samt ge honom eller henne möjlighet att förmedla sin inställning. Om handläggaren gör bedömningen att det inte är lämpligt att tala med barnet, bör orsaken till detta redovisas för domstolen. I sådana fall kan det ibland vara lämpligt att låta barnet komma till tals genom personer i barnets omgivning som känner barnet väl.

Om samtal med barn inte genomförs ska orsaken till detta redovisas för domstolen.

Kommunicering av upplysning

Upplysningen kommuniceras inte i sin helhet om den inte innehåller ett ställningstagande, eller om uppgifter inhämtats från någon annan om sakförhållanden som också innehåller ett personligt omdöme.

Förslag till beslut utifrån barnets bästa

Om nämnden har tillgång till upplysningar som kan ha betydelse för frågans bedömning, är nämnden skyldig att lämna sådana upplysningar till rätten (6 kap 19§ FB).

Om nämnden har tidigare kännedom, eller kännedom som framkommit utanför ramen för snabbupplysningen, och bedömning görs att det utifrån barnets bästa är av vikt att förmedla ett förslag till beslut har nämnden en skyldighet att göra det. Det kan till exempel handla om att en viss lösning kan vara direkt olämplig för barnet.

Yttrande och genomförande av umgängesstöd enligt 6 kap 15c§ FB (1949:381)

Domstolen kan besluta om umgängesstöd om barnet behöver trygghet eller stöd under umgänget. Det är inte en umgängesförälders behov av stöd eller den andra förälderns tveksamheter till umgänget som ska ligga till grund för beslutet. Det är rätten som beslutar att umgänget ska vara med umgängesstöd och nämnden utser umgängesstödjare. Valet av umgängesstödjare går inte att överklaga (6 kap 15c§ FB).

Yttrande enligt 6 kap 15c§ 2 st FB (umgängesstöd)

Enligt 6 kap. 15 c § andra stycket föräldrabalken ska rätten innan ett beslut om umgängesstöd meddelas hämta in yttrande från socialnämnden.

I yttrandet redovisas vilka praktiska förutsättningar som finns för att ett umgänge ska kunna genomföras med umgängesstöd, till exempel tid, plats och personalresurser.

Socialnämnden ska, med samtycke från den person som planeras att bli utsedd som umgängesstöd, begära uppgifter om honom eller henne från socialtjänstens register, från polisens misstanke- och belastningsregister samt från referenspersoner. Inhämtande av uppgifter och bedömning av tillämpligt uppdragstagare som lämplig är en förutsättning för genomförandet av umgängesstöd.

Verkställa beslut om umgängesstöd enligt 6 kap 15c§ FB

Efter rättsens beslut om umgängesstöd ska socialnämnden utse en viss person att medverka vid umgänget (umgängesstöd).

Socialnämnden informerar föräldrarna brevlades om fattat beslut, vem som utsetts till umgängesstödjare, uppdragets innehåll och de instruktioner som nämnden har gett till den person som ska vara umgängesstöd. Nämnden bör också med hänsyn tagen till barnets ålder och mognad informera barnet om vilken roll denna person ska ha under umgänget.

Barnet och vårdnadshavarna ska beredas tillfälle att lära känna umgängesstödjaren innan umgänget påbörjas.

Socialnämnden ska vidare följa upp hur umgänget fungerar och verka för att stödet inte består längre än nödvändigt.

Vid socialnämndens uppföljning av hur umgänget fungerar och om umgängesstödet fortfarande behövs, bör nämnden tala med såväl föräldrar som barn samt med den person som har utsetts att vara umgängesstöd. Uppföljningen av hur umgänget har fungerat bör göras efter det första umgängestillfället och därefter regelbundet.

Återkoppling till beslutande rätt

Vad gäller umgängesstöd sker ingen återkoppling till rätten såvida inte insatsen sker inom ramen för ett pågående familjerättsligt ärende då utfallet av insatsen kan ge stöd för domstolens kommande beslut.

I förekommande fall ska föräldrarna informeras om att återrapportering kommer ske. Information ska även lämnas om att information från umgängesstödjaren gällande hur umgänget fungerat hos den part som umgängesstödjaren vistats mest med kommer ingå i återkopplingen till rätten.

Uppdrag till umgängesstödjare

Uppdraget att vara umgängesstöd ska formuleras skriftligt. Av dokumentet bör det bland annat framgå:

- vad syftet med umgängesstödet är,
- vilka dagar och vid vilka tidpunkter den person som är utsedd att vara umgängesstöd ska medverka,
- att den person som är utsedd att vara umgängesstöd ska vara neutral och sätta barnets bästa främst,
- vilka särskilda instruktioner som ska gälla för uppdraget,
- hur återrapporteringen till socialnämnden ska göras, och

- hur uppföljningen ska göras av hur uppdraget som umgängesstöd har fungerat.

Återrapportering från uppdragstagaren ska göras på det sätt som skrivs fram i uppdraget.

Socialnämnden kan i undantagsfall utse mer än en person som umgängesstöd, om det är nödvändigt för att umgänget ska kunna genomföras på det sätt som barnet har behov av. Nämnden kan även, om det behövs, ersätta en person som har utsetts att vara umgängesstöd med en annan person.

Handledning och stöd till uppdragstagaren ges från den ansvariga handläggaren.

VBU-utredning - yttrande enligt 6 kap 19§ FB (1949:381)

När begäran enligt 6 kap. 19 § 3 st FB från domstol inkommer till socialtjänsten, om att utse någon att utreda vårdnad-, boende- och/eller umgänge, ska ärendet registreras och en (eller två) utredare utses. Tidsfristen är vanligen 3–4 månader.

Utredning om vårdnad, boende och umgänge får inte läggas ut på entreprenad, men till en privat utredare. En anledning till extern utredare kan vara om familjerättssekreteraren tidigare hållit i samarbetsamtal och/eller att förtroendekapitalet av någon anledning är förbrukat. Om en extern utredare anlitas ska skriftligt avtal upprättas vilket IFO-chefen ansvarar för. Utsedd utredare ansvarar själv för utredningen och dess innehåll. Socialnämnden ansvarar för att den utredare som utses har tillräcklig kompetens.

Om uppdraget berör en annan kommun ska familjerättssekreteraren snarast kontakta den kommunen för att samordna hur utredningen ska genomföras.

Utredaren kan kallas att vittna vid förhandlingen. Utredaren kan då bara uttala sig om den tid uppdraget pågått. Om domstolen vill ha ytterligare uppgifter kan den begära att utredningen kompletteras. (Till exempel kan efter avslutad utredning föräldrarnas hem- och familjeförhållanden ha ändrats.)

Utredningens innehåll och upplägg

Lagstiftningen innehåller inga tydliga bestämmelser om vad en utredning om vårdnad, boende och umgänge ska innehålla. Innehåll och utformning kan skilja sig åt på grund av omständigheterna i det enskilda fallet och vilken fråga som ska utredas. Befintlig mall, se separat dokument, gällande utredning om vårdnad, boende eller umgänge utgår från de allmänna råd gällande innehåll som ges i HSLF-FS 2016:51 12 och bör generellt användas som utredningsstöd.

Genomförande

Om utredaren planerar att första samtalet ska föras med föräldrarna gemensamt, bör de i kallelsen uppmanas att kontakta utredaren, om någon av dem anser att

något särskilt talar emot ett gemensamt samtal. Utredaren bör informera föräldrarna om

- utredningens syfte,
- utredarens, ombudets och rättens olika roller,
- det skriftliga material som utredaren redan har tillgång till,
- planen för utredningen,
- barnets och föräldrarnas delaktighet i utredningen,
- vilka kontakter som med stöd av 10 kap. 2 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) kan komma att tas med referenspersoner, och
- att utdrag kan hämtas in från socialtjänstens register samt från polisens misstanke- och belastningsregister.

Kontaktuppgifter inhämtas och föräldrarna ges möjlighet att lämna förslag på referenter (förskola, skola med flera). Utredaren bör vara återhållsam med att ta in uppgifter från släktingar och vänner.

Utredaren bör upplysa föräldrarna om att de när som helst under utredningen kan påbörja samarbetsamtal och i avvaktan på att dessa genomförs, med rättens godkännande, låta utredningen vila.

Analys och bedömning i utredningen bygger på en sammanvägning av det material som hämtats in, risk- och skyddsfaktorer, en konsekvensanalys och en särskild riskbedömning. Utredaren bör redovisa om det finns brister i utredningen, till exempel att någon av föräldrarna eller barnet inte har medverkat. Utredaren bör begränsa rapporten till sådant som kan vara relevant för frågans bedömning.

I utredningen lämnas förslag till beslut, om det inte bedöms som olämpligt. Ett förslag till beslut som lämnas till domstolen bör vara väl motiverat och beskriva vilka konsekvenser det får för barnet. Om det är olämpligt att lämna ett förslag till beslut, bör utredaren ange skälen för detta. Ett resonemang om vad olika alternativ kan innebära för barnet på kort och lång sikt bör alltid redovisas.

Om utredningen omfattar flera barn, bör utredaren redovisa förslag till beslut för varje barn för sig.

Kontakt med föräldrarna

I en familjerättslig utredning är båda föräldrarna parter på lika villkor oavsett vårdnadsförhållandet. Föräldrarnas respektive delar i utredningen ska kommuniceras med var och en innan den delges den andre i det slutliga materialet

Om en förälder inte vill medverka i utredningen, kan dennes ombud eventuellt kontaktas för att motivera sin klient till att delta.

Kontakt med barnet

Utredaren bör träffa barnet både enskilt och tillsammans med respektive förälder. Barnet bör informeras om skälet till utredningen. Kontakten med barnet bör inledas med att utredaren träffar barnet i vardera föräldrarnas hemmiljö.

Syftet med att träffa barnet bör vara att ta reda på

- hur barnet mår,
- barnets utveckling och mognad, och
- samspelet med och anknytningen till föräldrarna, syskon och nya partner.

Utredaren bör vid mötet ge barnet tillfälle att berätta eller på annat sätt åskådliggöra sin situation. Om våld eller andra övergrepp, hot, missbruk eller psykisk ohälsa har förekommit i familjen, bör utredaren ta reda på vilka konsekvenser detta har fått för barnet.

Av 6 kap. 19 § fjärde stycket föräldrabalken (1949:381) framgår det att den som genomför en utredning ska, om det inte är olämpligt, försöka klarlägga barnets inställning och redovisa den för rätten. Utredaren bör inte pressa barnet att lämna synpunkter eller ta ställning i sak. Hänsyn till barnets vilja ska tas med beaktande av ålder och mognad (6 kap. 2 a § FB).

Om utredningen avser flera barn, bör utredaren ge vart och ett av barnen möjlighet att komma till tals i enskilda samtal så att de kan uttrycka sina tankar och sin inställning oberoende av varandra. Utredaren bör anpassa samtalets innehåll och längd till barnets ålder och mognad. Att uppgifterna har uppfattats rätt bör alltid kontrolleras med barnet. Om utredaren bedömer att det är olämpligt att tala direkt med barnet, kan barnet komma till tals till exempel genom att utredaren samtalar med personer i barnets omgivning som känner honom eller henne väl.

Utredaren bör kortfattat beskriva de yttre förhållanden under vilka barnet lever. Även barnets fysiska och psykiska hälsa samt omsorgsbehov bör beskrivas. Utredaren bör sammanfatta uppgifterna om barnet från föräldrarna, referenspersoner, register och från barnet självt.

Utredaren bör också beskriva sin egen bild av barnet. Om utredaren inte har haft någon kontakt med eller något samtal med barnet, bör orsaken till detta redovisas. Om det är olämpligt att klarlägga barnets inställning, bör detta liksom skälen anges.

Referenspersoner

Innan utredaren kontaktar en referensperson bör hen noga överväga syftet med kontakten. Utredaren bör i första hand ta in uppgifter från personer som genom sin professionella roll känner barnet väl, t.ex. personal vid förskola, skola och fritidshem. Utredaren bör däremot vara återhållsam med att ta in uppgifter från

släktingar och vänner. Utredaren bör i regel intervjua en referensperson vid ett personligt sammanträffande. Intervjun med referenspersonen bör inriktas på:

- barnets fysiska och psykiska hälsa och utveckling, och
- referenspersonens bild av t.ex. relationer och samspel mellan barnet och vardera föräldern.

Referenspersonen bör informeras om att hans eller hennes uttalanden kommer att ingå i utredningen som en del i underlaget för rättsens beslut. Utredaren bör låta referenspersonen ta del av och godkänna det nedskrivna och sammanfattade uttalandet.

Utredaren bör kortfattat redovisa vad varje referensperson har sagt. Om en referensperson är släkt med eller vän till en förälder, bör utredaren redovisa släktskapet eller vänskapen och skälen till valet av referensperson.

Registeruppgifter

Utredaren bör alltid hämta in uppgifter om barnet, föräldrarna och nya partner från socialtjänstens register. Utredaren bör i regel hämta in uppgifter om föräldrarna och nya partner från polisens misstanke- och belastningsregister.

Utredaren bör endast redovisa sådana uppgifter från socialtjänstens register och polisens misstanke- och belastningsregister som är relevanta.

Kommunicering, avslutande samtal och uppföljning

Utredaren bör erbjuda föräldrarna ett avslutande samtal, enskilt eller gemensamt för att sammanfatta vad som kommit fram under utredningen och vilka bedömningar och förslag till beslut som kommer att lämnas till rätten. Om det inte är olämpligt bör även barnet erbjudas ett avslutande samtal och informeras om vad utredaren har kommit fram till.

Den färdiga utredningen ska därefter i sin helhet skriftligen kommuniceras med båda föräldrarna. Föräldrarna bör ha minst en vecka, 10 dagar om materialet är omfattande, på sig att inkomma med synpunkter. Därefter skickas utredningen, tillsammans med eventuella synpunkter från föräldrarna, till domstolen. Kopia skickas samtidigt till båda föräldrarna och, om sådana finns, deras respektive ombud.

Efter avslutad utredning och när domen vunnit laga kraft bör föräldrarna skriftligen erbjudas en tid för uppföljningssamtal. Även barnet bör erbjudas ett uppföljningssamtal, om det inte är olämpligt.

Särskilt om riskbedömningar i utredning om vårdnad- boende- umgänge

Riskbedömning ska alltid göras i utredningar gällande vårdnad, boende och umgänge. Riskbedömningen utgår från kända uppgifter. Skulle nya uppgifter inkomma kan förutsättningarna ändras och en annan bedömning kan behöva göras. I så fall ska en komplettering göras till den domstol som tidigare inkommit med en begäran om yttrande i det fall förhandling i frågan ännu inte hållits.

Riskområden och riskfaktorer

I 6 kap. 2 a § FB (1949:381) anges särskilt fyra riskområden som domstolen ska fästa avseende vid och som behöver beaktas i en samlad bedömning:

- övergrepp mot barnet
- övergrepp mot någon annan i familjen
- olovligt bortförande och kvarhållande av barnet
- att barnet annars far illa.

I kunskapsstödet *Riskbedömning i utredningar av vårdnad, boende och umgänge. Ett stöd för familjerättens handläggning* (Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd, 2018) lyfts flera riskfaktorer som med stöd av forskning visat sig ofta förekomma i kombination med andra riskfaktorer vad gäller såväl misshandel som sexuella övergrepp på barn. Till exempel nämns missbruk, psykisk ohälsa och personlighetsstörningar. När dessa riskfaktorer samt kognitiva/utvecklingsmässiga och intellektuella funktionsnedsättningar förekommer samtidigt med de riskfaktorer som i sin tur visat sig medföra störst risk för fysisk misshandel – föräldraaggressivitet, våld i parrelationen och brist på familjesammanhållning – förhöjs risken för att barnet kan fara illa.

Riskbedömning

Riskbedömningen ska innefatta analys av riskfaktorer, skyddsfaktorer, en mognadsbedömning av barnet samt en barnkonsekvensanalys. Bedömning av risknivån för det enskilda barnet ska vara kontextuell och grunda sig på riskfaktorernas omfattning och allvarlighetsgrad tillsammans med skyddsfaktorernas omfattning och funktion. Observera att riskfaktorer inte behöver innebära en höjd risknivå för barnet.

Den riskskala som används i Socialstyrelsens verksamhetsstöd BBIC (Barns behov i centrum): inte känd, låg, förhöjd eller hög risk, kan användas även i detta sammanhang.

4. Samarbetssamtal

När föräldrarna i samband med, eller efter, en separation behöver hjälp att hantera svårigheter, problem och konflikter i sitt föräldraskap är samarbetsamtal en väg att under sakkunnig ledning gemensamt komma fram till vad som är till barnets bästa. Samarbetssamtal kan vara aktuellt även för föräldrar som aldrig levt ihop. Samtalen ska underlätta samförstånds lösningar så att föräldrarna kan lösa sina tvister utanför domstol.

Målet är att föräldrarna dels ska kunna enas i frågor kring barnen, dels förbättra sin förmåga att samarbeta som föräldrar.

Samarbetssamtal mellan föräldrar kan genomföras med eller utan barns deltagande.

Samarbetssamtal kan begäras av föräldrarna (SoL 5:3) men även en domstol kan uppdraga åt nämnden att ordna sådana samtal (FB 6:18).

Den person som ska vara samtalsledare bör erbjuda barnets föräldrar ett första samtal så snart det är möjligt och alltid inom två veckor från det att föräldrarna har kontaktat socialnämnden eller nämnden har fått ett uppdrag från domstolen att anordna samarbetsamtal.

Avtal och överenskommelser

I samarbetsamtal kan föräldrarna få hjälp att formulera ett bindande avtal om vårdnad, boende och umgänge. Avtalet lämnas därefter till Individ- och familjeomsorgens Barn- och familjegrupp för prövning gällande godkännande. Bli avtalet godkänt kommer det vara juridiskt bindande och kan verkställas av domstol. Även överenskommelser som inte är juridiskt bindande kan formuleras mellan föräldrarna inom ramen för samarbetsamtal.

Samarbetssamtalens innehåll

Samarbetssamtalen ska stödja föräldrar att komma överens i frågor om vårdnad, boende och umgänge samt i frågor som rör barnets försörjning. Samtalen fokuserar på föräldraskapet och inte på att förmå föräldrarna att fortsätta leva tillsammans.

I samarbetsamtalen ingår inte att göra ekonomiska beräkningar eller bistå med att upprätta avtal om underhållsbidrag. Inte heller frågor kring bodelning och vem som har rätt till bostaden, ekonomiska avtal eller liknande frågor, hanteras inom ramen för samarbetsamtal.

Förutsättningar för samarbetsamtal

En förutsättning för att samarbetsamtal ska kunna genomföras är att båda föräldrarna vill delta. Samtalsledaren kan bistå med att försöka motivera båda föräldrarna att komma, men ska också göra en bedömning gällande om det är olämpligt med samarbetsamtal.

Innan samarbetsamtal inleds bör samtalsledaren genom föräldrarna, i regel genom enskilda samtal, ta reda på om det har förekommit våld eller andra övergrepp, hot, missbruk, psykisk ohälsa eller andra problem i familjen. Om så är fallet, bör samtalsledaren noga överväga om det är lämpligt att påbörja samtal. Om samarbetsamtal påbörjas, bör föräldrarna underrättas om under vilka former dessa samtal kommer att genomföras och om särskilda åtgärder behöver vidtas i anslutning till samtalen.

Genomförande

Samtalsledaren bör klargöra syftet med samarbetsamtalen och informera om samtalens inriktning och karaktär. Vidare bör samtalsledaren informera om att samtalen förs under sekretess enligt 26 kap 1§ OsL. Samtalen bör ha en tydlig struktur och inriktas på

- hur barnets behov av en nära och god kontakt med båda föräldrarna bäst tillgodoses,
- barnets behov i övrigt,
- framtiden,
- föräldrarnas samarbetsförmåga, och
- att en lösning nås.

Samtalsledaren bör vara särskilt uppmärksam på om destruktiva anklagelser förekommer mellan föräldrarna och i så fall sätta stopp för dem. Samtalsledaren bör ta reda på i vilken utsträckning barnet har bevittnat våld, andra övergrepp eller kränkande behandling och hur barnet har reagerat. Vidare bör samtalsledaren ta reda på om barnet självt har blivit utsatt och om barnet kan behöva stöd.

Skäl att avsluta samarbetsamtal

Om samtalsledaren anser att fortsatta samarbetsamtal inte kan hjälpa föräldrarna att lösa frågorna om vårdnad, boende och umgänge, bör de informeras om detta och samtalen avslutas.

Om samtalsledaren bedömer att samtalen endast är ett sätt för en förälder att försöka kontrollera den andra föräldern eller få tillfälle att träffa denne, bör de också avslutas.

Om samtalen avslutas, bör föräldrarna informeras om möjligheten till stöd och hjälp i någon annan form, både för sig själva och för barnet. Ett sådant stöd kan vara familjerådgivning, föräldragrupper, familjestödsverksamheter eller barngrupper.

Barns deltagande

Huruvida barn ska delta i samtal beror på hur föräldrarna kan hantera sin konflikt. Möjlighet finns för samtalsledaren att föreslå ett barninkluderande upplägg (se www.Mfof.se). Samtalsledaren kan också ha enstaka avlastande samtal med barn enskilt. Om en överenskommelse uppnås kan det vara värdefullt att resonera med föräldrarna om att bjuda in barnet och tillsammans med samtalsledaren berätta om vad föräldrarna bestämt, alternativt resonera med föräldrarna om hur de själva ska förmedla informationen till barnen.

Samtalsledaren bör, om det inte är olämpligt, i vart fall ta med barnet i något skede av samtalen dels för att med utgångspunkt i barnets egna behov och rättigheter ge information och låta barnet berätta om sin situation, dels för att ge barnet möjlighet att förmedla sin inställning.

Barnets bästa

Om föräldrarna närmar sig en samförståndslösning som inte är förenlig med barnets bästa, bör samtalsledaren redovisa följderna av förslaget och verka för en lösning som bättre tillgodoser barnets behov.

Skillnad mellan samarbetssamtal och familjerådgivningssamtal

Samarbetssamtal och familjerådgivningssamtal har delvis olika fokus. I båda samtalsformerna tas i regel frågor upp som har med föräldrars relation att göra. I familjerådgivningssamtal fokuseras på relationen mellan parterna och problem och konflikter inom relationen. I samarbetssamtal diskuteras positiva och negativa aspekter av föräldrarnas relation, men inte för att bearbeta relationen i sig, utan för att undersöka och förbättra förutsättningarna för ett fungerande samarbete och kommunikation kring barnen efter en separation.

Familjerådgivning erbjuds av kommunen genom Region Örebro. Se regionens hemsida.

Samarbetssamtal på uppdrag från domstol enligt 6 kap 18§ FB

Samarbetssamtal på uppdrag av domstol ska anhängiggöras som ett ärende med barnet som registerledare.

Resultatet av samarbetssamtal ska redovisas till domstolen. Det ska framgå av redovisningen om föräldrarna har ingått överenskommelser eller om samtalen inte längre tjänar något syfte.

Eftersom det som har kommit fram vid samtalen omfattas av sekretess ska samtalens innehåll däremot inte redogöras för. Information om parternas ståndpunkter ska inte heller lämnas till domstolen. Det är parternas ansvar att i rättegången framföra sina ståndpunkter i tvistefrågorna (JO dnr 4353-20139).

Samarbetssamtal på begäran av förälder enligt 5 kap 3§ SoL

Om en av föräldrarna till ett barn vänder sig till socialnämnden med begäran om samarbetssamtal, bör nämnden verka för att den andra föräldern samtycker till att samtal kan komma till stånd, om sådana samtal bedöms vara till barnets bästa.

Samarbetssamtal som hålls på förälders initiativ journalförs ej.

Arbetsanteckningar som förs under pågående samtalsserie förstörs efter avslutad kontakt.

Föräldraplan

Föräldraplan är ett hjälpmedel som syftar till att skydda barn när det råder konflikter mellan separerade föräldrar. Den svenska föräldraplanen är en dokumentmall som ger en detaljerad struktur för överenskommelser (www.föräldraplan.se). Materialet innehållet bland annat frågor som kan ge vägledning i bedömningar som rör säkerhetsaspekter i föräldrasamarbetet.

Föräldraplan som verktyg syftar till att skapa struktur i föräldraskapet, göra det enklare för föräldrar att planera och samarbeta; sänka konfliktnivån och främja tillit.

Modellen kan fungera som en mall i samarbetssamtal och för att minska risken för att hamna i vårdnadstvist.

Uppföljande samtal

Om föräldrarna når enighet, bör de därefter erbjudas ytterligare ett samtalstillfälle för uppföljning av att överenskommelsen om vårdnad, boende och umgänge fungerar och är till barnets bästa eller om någon förändring behövs.

Erbjudande om tid för detta skickas brevlades till vardera förälder två till tre månader efter avslutande samtal.

5. Adoption

Adoptioner kan delas in i nationella och internationella adoptioner samt adoption av ett tidigare känt eller okänt barn. En adoption kan också avse en vuxen person.

Den som funderar på att adoptera barn kontaktar socialtjänsten i sin kommun. Socialtjänsten anvisar sökande till en obligatorisk adoptionsförberedande föräldrautbildning. Utbildningen bör följa det material som tagits fram av Socialstyrelsen och Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd MFoF.

Den som har bestämt sig för att adoptera ansöker om medgivande hos socialtjänsten, som gör en utredning. Denna fungerar som underlag för socialnämndens beslut om medgivande och presenterar familjen för barnets företrädare i givarlandet. Beslut om medgivande gäller i tre år. Under den tiden är den sökande skyldig att anmäla väsentligt förändrade förhållanden till socialtjänsten

Nationell adoption

Nationella adoptioner omfattar olika grupper av barn och föräldrar, från barn som ska få en ny familj till barn eller vuxna som ska få ett befintligt föräldrabarnförhållande att gälla i juridisk mening.

Närståendeadoptioner (4 kap 15a§ FB) är vanligast förekommande, det vill säga adoption av ett barn till en make, registrerad partner eller sambo. Här ingår förutom styvbarnsadoptioner även adoption av ett barn som fötts inom ett samkönat äktenskap, registrerat partnerskap eller samboskap där föräldraskapet inte kan fastställas genom bekräftelse eller dom.

En nationell adoption kan också vara till exempel ett familjehem som adopterar ett barn som under en tid varit placerat hos dem, eller ett spädbarn som lämnats för adoption av sina föräldrar. Ett ärende om adoption kan också aktualiseras efter att ett barn tillkommit genom ett surrogatarrangemang i utlandet.

Ansökan till tingsrätten

För adoption av ett känt barn görs en ansökan av den som vill adoptera till tingsrätten. Tingsrätten ger därefter socialnämnden i uppdrag att göra en adoptionsutredning. Uppdraget ges till den kommun där barnet har sin hemvist. Om barnet inte har sin hemvist i Sverige ges uppdraget till den kommun där sökanden har sin hemvist.

Det finns ingen blankett för att ansöka om adoption. Den som vill adoptera gör istället en adoptionsansökan i ett eget dokument. Till ansökan måste det skickas med särskilda personbevis för adoption, både för den som vill adoptera och för den som ska adopteras.

Utredningens genomförande

Utredningen genomförs utifrån riktlinjer i aktuellt uppdrag från tingsrätten. En utredningsplan ska upprättas.

Utredningen ska behandla bl.a. följande områden:

- Barnets behov av adoption
- Sökandens lämplighet att adoptera
- Barnets inställning till adoptionen
- Föräldrarnas inställning till adoptionen

En adoption får inte godkännas om det från någon sida har getts eller utlovats ersättning eller avtalats om bidrag till barnets underhåll. Socialnämndens utredning ska utmyнна i ett förslag till beslut.

Nationell adoption, handbok för socialtjänsten (Socialstyrelsen, 2020) ska användas som stöd i handläggning och dokumentation.

Intresseanmälan gällande nationell adoption

Den som blivit utredd och fått ett generellt medgivande till nationell adoption kan göra en intresseanmälan till olika kommuner. En generell intresseanmälan gällande nationell adoption som inkommer till Lekebergs kommun ska diarieföras och därefter förvaras på myndigheten i kronologisk pärm. Gallring görs när medgivandet som ligger till grund för intresseanmälan inte längre gäller.

Särskilt om när kriterier för föräldraskap inte uppfylls efter assisterad befruktning

Ett rättsligt föräldraskap som inte senare kan hävas för den person som inte har fött barnet förutsätter ett adoptionsförfarande i de fall då de kriterier som gäller för föräldraskap vid assisterad befruktning inte är uppfyllda (kriterier se under avsnitt Fastställande av faderskap och föräldraskap).

Maken eller registrerade partnern till den som fött barnet kan ansöka hos tingsrätten om att som närstående få adoptera barnet för att det ska bli ett rättsligt föräldraskap. Innan dess behöver maken eller registrerade partnern till den som fött barnet först ansöka om att häva föräldraskapspresumtionen.

Internationell adoption

När den/de som vill adoptera ett barn kontaktar socialtjänsten ska först en kort information ges om hur adoptionsprocessen ser ut. Ett informationsmöte kan bokas för detta.

Adoptionsprocessen i korthet

För att få adoptera ett barn ska de sökande genomgå en föräldrautbildning. Den/de som vill adoptera ett barn har möjlighet att själva söka sig till föräldrautbildningar men den ska då först godkännas av ansvarig socialsekreterare. En sammanställning av godkända utbildare finns på Mfof:s hemsida.

Efter genomgången föräldrautbildning kan ansökan om medgivande från socialnämnden att ta emot barn för adoption göras. En medgivandeutredning bör inledas inom två månader efter avslutad föräldrautbildning.

Den som vill adoptera ansöker om ett medgivande enligt 6 kap. 12 § SoL hos socialnämnden i kommunen där man är bosatt. Ett beslut om medgivande innebär att man får möjlighet att adoptera ett barn, men det är ingen garanti för att man faktiskt kommer att få ett barn. Om ansökan avslås går beslutet att överklaga hos allmän förvaltningsdomstol (16 kap. 3 § SoL).

Det är möjligt att registrera sig hos en eller flera av de auktoriserade adoptionsorganisationerna redan innan utredningen och medgivandet är klara. Registreringsdatumet har betydelse för väntetiden när det gäller att få skicka sin ansökan till ett visst land.

Medgivandeutredning

I samband med att medgivandeutredning inleds begärs samtycke att inhämta utdrag ur Polismyndighetens misstanke- och belastningsregister, Kronofogdens register och socialregister. Den sökande ska inkomma med utdrag från Försäkringskassan och ett läkarintyg. I de fall någon av de sökande lider av någon form av psykisk eller fysisk sjukdom ska det också finnas ett intyg från specialistläkare. Vid tveksamheter om hur en sjukdom kan komma att påverka föräldraförmågan ska socialsekreteraren skicka underlaget till Socialstyrelsens rättsliga råd för ett utlåtande.

Medgivande får lämnas endast om sökanden anses lämpade att adoptera. Beslutet om medgivande fattas av socialnämnden. Inför beslutet om medgivande ska nämnden bland annat bedöma de sökandes kunskaper och insikter om adopterade barn och deras behov, sökandens förståelse för vad en adoption innebär samt deras hälsotillstånd, personliga egenskaper, stabilitet i parrelationer, ålder och sociala nätverk.

Ett medgivande för att ta emot barn för adoption gäller i tre år. Efter två år ska socialnämnden kontrollerna om levnadsomständigheterna har ändrats. Att få ett medgivande garanterar inte de sökande ett barn inom det tidsspannet varför de kan behöva ansöka om nytt medgivande när tiden gått ut.

Medgivandet gäller för adoption via en auktoriserad adoptionsförmedling och vid enskild adoption. Vid en enskild adoption ska MfoF pröva om förfarandet är godtagbart. Detta framgår av 4 § lagen (1997:192) om internationell adoptionsförmedling, LIA. MfoF prövar då om de sökande har särskilda skäl att

adoptera utan förmedling av en adoptionsorganisation och om förmedlingssättet är tillförlitligt (Myndigheten för familjerätt och föräldraskap).

Som underlag för medgivandeutredningen ska Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöds allmänna råd om socialnämndens handläggning av ärenden om internationell adoption (HSLF-FS 2022:25) användas.

Blanketter för handläggning av adoption, inklusive beslutsunderlag, se www.Mfof.se.

Om livssituationen förändras väsentligt

Den sökande är skyldig att informera socialnämnden om livssituationen förändras mer väsentligt under den tid som medgivandet gäller. Det kan exempelvis handla om att man blir gravid eller har blivit sjuk eller arbetslös. Om det inte längre finns förutsättningar för ett medgivande ska det återkallas, enligt 6 kap. 13 § SoL.

Barnbesked

När de eller den sökande får ett barnbesked ska ett förberedande samtal erbjudas. Syftet med detta samtal är att aktualisera kunskaperna från den obligatoriska utbildningen och ge möjlighet att diskutera frågeställningar som är direkt kopplade till det barn som ska tas emot.

Samtalsstöd för adopterade över 15 år och adoptivföräldrar

Kostnadsfritt samtalsstöd för den som är adopterad, över 15 år och svensk medborgare samt för adoptivföräldrar erbjuds genom Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd. Samtalsstödet är ett fristående komplement till redan befintliga insatser inom sjukvården. Det inbegriper inte behandling utan är ett vägledande samtal.

För att boka tid för samtalsstöd, individuellt eller i grupp, kontaktas Apoteksgårdens Kognitiva Center AB via telefon 070 - 98 120 10 (kl 08.00 till kl 17.00) eller via mail info@apoteksgarden.se.

6. NamnÄrende

Om ett barn bär en förälders efternamn utan att denne är vårdnadshavare krävs att föräldern skriftligen samtycker för att barnet ska få byta efternamn. Om en förälder som inte är vårdnadshavare inte går med på namnbytet, om den förälderns inställning är okänd eller om den föräldern är avliden kan tingsrätten kan ge kommunens familjerätt i uppdrag att utreda om namnbytet är förenligt med barnets bästa.

Familjerättens utredning syftar till att klargöra barnets inställning och bör innehålla:

- Skälet för ansökan om namnbyte
- Samtal med barn
- Samtal med biologiska föräldrar och deras inställning
- Samtal med boendeföräldrar
- Ev. referenser till exempel skola, familjehemsekreterare .

Är barnet över tolv år krävs barnets skriftliga samtycke.

7. Nämndens möjlighet att väcka talan

Faderskap, moderskap och föräldraskap 3 kap 5 och 18 §§ FB (1949:381)

Ett barn har rätt att få klarhet om sitt ursprung (jfr artikel 8 i Europa-konventionen och artikel 7 i Barnkonventionen). Ett barn har rätt att få klarhet inte bara gällande vem som är far utan också om vem som är dess mor.

Socialnämnden är enligt 2 kap. 1 § FB skyldig att utreda vem som är far till ett barn och se till att faderskapet fastställs. Detsamma är enligt 2 kap. 9 § FB fallet även om det finns en faderskapspresumtion men det kan antas att någon annan man är far till barnet. När det gäller en kvinnas föräldraskap finns motsvarande skyldighet endast i situationer då föräldraskap uppkommit enligt 1 kap. 9 § FB, det vill säga i situationer då barnet tillkommit genom assisterad befruktning. I detta ligger även att socialnämnden har en skyldighet att biträda barnet med att få rättsligt bestämt vem som är barnets far, mor eller förälder (NJA 2021 s. 801).

En talan vid domstol om fastställelse av faderskap, moderskap eller föräldraskap kan endast väckas av barnet. Om barnet är under 18 år kan dess talan föras av socialnämnden eller av barnets vårdnadshavare (3 kap. 5 och 18 §§ FB). Möjligen skulle ett barn som har fyllt 15 år kunna föra talan själv (NJA 2021 s. 801).

En socialnämnd får föra talan som ställföreträdare för barn i ett mål om fastställande av föräldraskap, trots att det har utsetts en god man för barnen enligt lagen om ensamkommande barn.

Enligt praxis är socialnämnden även behörig att ansöka om rättshjälp för den underåriges räkning i fall då socialnämnden för barnets talan i domstol.

Om en person anser sig vara förälder till ett barn som personen inte fött har hen inte någon lagstadgad möjlighet att själv väcka talan om fastställelse av föräldraskapet.

Vid hävande av faderskap, är socialnämnden inte behörig att föra barnets talan.²

Umgänge 6 kap 15a § FB

Av 6 kap. 15 a § förädrabalken framgår det att socialnämnden får väcka talan om umgänge mellan ett barn och en förälder. Enligt bestämmelsen får nämnden också väcka talan om umgänge mellan barnet och någon annan än en förälder.

Innan socialnämnden väcker talan bör den verka för att föräldrarna kommer överens om en förändring av umgänget eller att någon av föräldrarna väcker talan i domstol. Om socialnämnden bedömer att umgänge med någon annan än en förälder är till barnets bästa, bör nämnden även i dessa fall försöka nå en överenskommelse om umgänge på frivillig väg innan den väcker talan vid domstol.

Behov av ny vårdnadshavare

Om nämnden får till kännedom om att någon åtgärd behöver vidtas i fråga om vårdnad eller förmyndarskap för en underårig, ska nämnden göra framställan (förmyndarskap, 5 kap 2§ SoF) eller ansökan (vårdnad, 6 kap 7-9§§ FB) om det hos behörig domstol. Innan socialnämnden väcker talan bör den i förekommande fall verka för att föräldrarna kommer överens om en förändring av vårdnaden eller att någon av föräldrarna väcker talan i domstol.

Nämnden kan behöva ta initiativ i frågor om vårdnad i följande situationer:

- Om en vårdnadshavare allvarligt brister i omsorgen om barnet
- Vid överflyttning av vårdnaden till familjehemsföräldrar
- Om en vårdnadshavare är varaktigt förhindrad att utöva vårdnaden
- Om barnet står utan vårdnadshavare
- Vid en förälders återtagande av vårdnaden
- Om en särskilt förordnad vårdnadshavare är olämplig

Utredningen bör bedrivas med stöd av Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöds allmänna råd om socialtjänstens utredning gällande vårdnad om barn i vissa fall (HSLF-FS 2023:3).